

Ajatuksia historiantutkimuksen kielestä ja muodosta

Johanna Ilmakunnas

Ahkerat historioitsijat ovat aina kirjoittaneet ja julkaisseet monenlaisia tekstejä: kirjoja, tieteellisiä artikkeleita ja kirjanlukuja, artikkeleita sanoma- ja aikakauslehdissä, kirja-arvioita, kolumneja, päiväkirjoja, muistelmia, kirjeitä, blogitekstejä, somepäivityksiä ja lukemattomia sähköpostiviestejä. Historioitsijat ja muut humanistit myös kirjoittavat eri kielillä riippuen sanottavastaan, yleisöstään ja tilanteesta. Kirjoittaminen on keskeinen osa ajattelemista, tieteellistä argumentoimista ja tutkimusprosessia. Se on monille historioitsijoille myös tapa ilmaista itselleen tärkeitä ja kiinnostavia asioita lukijat tavoittavassa muodossa. Julkaiseminen puolestaan on keskeinen tapa saattaa hypoteesit, metodologiset avaukset, tutkimustulokset ja uudet ajatukset lukijoiden – historioitsijakollegoiden ja muiden lukijoiden – saataville.

Historiantutkimuksen luonteesta johtuen historioitsijat pyrkivät sanallistamaan asioita, ilmiöitä, tilanteita, kokemuksia ja tunteita, jotka eivät aina ole itsessään sanallisia. Historian kirjoittamisen voi toki nähdä yksinkertaisesti tulosten raportoimisena, jolloin kielellinen ulottuvuus ei ehkä ole kovin keskeisessä roolissa ja kieli on pääasiassa välittävä tekijä. Historian kirjoittamiseen voi kuitenkin suhtautua myös eri tekstilajien tai eri kielten kokeiluina. Suomalaisten historioitsijoiden ”pakon” julkaista ”vierailta” kielillä voi nähdä ilmaisutapojen mahdollisuutena ja tilaisuutena kokeilla, miten eri kielissä voi ilmaista erilaisia asioita. Halutessaan historioitsija voi kirjailijan tapaan muovata kieltä ja muotoilla sanottavaansa kuin kuvanveistäjä.

Kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun osallistumisessa englannin kielen asema on nykyään niin vahva, että sitä voi jopa pitää uutena latinana. Englanniksi julkaiseminen on sekä välttämätöntä että mielekästä. Akateemisen englannin rekisteri on rikas ja tarjoaa mahdollisuuksia kunnianhimoiseen kielen käyttämiseen. Lisäksi Englanti avaa mahdollisuuden tieteelliseen keskusteluun yli kieli- ja kansallisuusrajojen, koska suuri osa ainakin eurooppalaisista historiantutkijoista vähintäänkin lukee englantia. Englanniksi julkaiseminen ei kuitenkaan kannata olla historioitsijan ainoa (vieras) kieli, sillä jollakin toisella kielellä saattaa tavoittaa paremmin oman alan tutkijat. Ruotsiksi julkaiseminen voi olla sittenkin paljon tehokkaampi tapa osallistua kansainväliseen historiatiETEELLISEEN keskusteluun. Akateeminen ajattelu ovat suomeksi ja ruotsiksi paljon lähempänä toisiaan kuin englanniksi, ja lisäksi moni historioitsija tarvitsee ruotsin taitoa jatkuvasti. Kielimuurin ylittämistä voisi kokeilla myös kirjoittamalla.

Erilaisten tekstien joukossa monografia on ollut ja on yhä edelleen historioitsijoiden kuninkuuslaji, jota historioitsijat itse arvostavat enemmän kuin artikkelien julkaisemisesta. Huolimatta monografian yhä keskeisestä asemasta puolustaa tieteellinen artikkeli myös paikkaansa historioitsijoiden kirjoittamis- ja julkaisumuotona. Sama koskee muitakin lyhyempiä tieteellisen kirjoittamisen lajeja, kuten kirjan lukuja, blogitekstejä tai konferenssisielmiä. Artikkelien asemaa vahvistaa toki myös se, että 2010-luvulla erilainen julkaisujen mittaaminen on painottunut yhä enemmän julkaisujen määrään, mikä on puolestaan johtanut myös artikkelien kirjoittamisen ja julkaisemisen valtaisaan kasvamiseen. Julkaisujen runsaus näkyy kuitenkin harvoin kielten ja ilmaisutapojen runsautena.

Artikkelilla tieteelliseen keskusteluun voi osallistua nopeammin kuin kokonaisen kirjan kirjoittamalla. Lisäksi suuri osa tutkimuksesta on sellaista, josta on perusteltua julkaista erilaisilla foorumeilla erikielisiä artikkeleita, konferenssiesitelmän tai blogitekstin pituisia tekstejä. Esimerkiksi Suomen historian tutkijoiden on hyvinkin mielekästä julkaista eri kielillä erilaisia tieteellisiä tekstejä ja osallistua siten useaan tieteelliseen keskusteluun. Suomessa suomeksi julkaistun kansallisen historian yksityiskohdat ovat perusteltuja, kun taas suomalaisen esimerkkitapauksen asettaminen laajempaan kansainväliseen kontekstiin voi avata aivan uudenlaisia mahdollisuuksia osallistua tieteelliseen keskusteluun vastaavia aiheita toisissa pienissä maissa tutkivien historioitsijoiden kanssa.

Tieteellinen artikkeli noudattaa usein samantapaista kaavaa, johon tulee sisältyä kysymyksenasettelu, lähteiden, aiemman tutkimuksen, metodien ja teorioiden esittely sekä empiirinen osuus ja johtopäätökset. Nämä ovat kuitenkin melko väljät raamit, joiden sisällä historioitsijalla on vapaus ja mahdollisuus kokeilla hyvinkin erilaisia kirjoittamisen ja esittämisen tapoja. Kritiikin tasapaksusta ja tasapäästävästä artikkelimuodosta voi kääntää myös mahdollisuudeksi, joka ei rajoita, vaan asettaa ainoastaan reunaehdot. Niin kuin runoilijat ovat vuosisatojen ajan etsineet ilmaisulleen muotoa, olipa kyseessä aleksandriini, sonetti tai haiku, niin historioitsijakin voi nähdä tiedeartikkelin tai monografian yleisimmän muodon osana kirjallista traditiota.

Julkaisemisen kieleen ja muotoihin vaikuttavat myös nopeasti muuttuvat julkaisualustat. Tämä näkyy mm. siinä, millä tavalla tiedelehdet on arvioitu akateemisessa maailmassa yhä suuremman painoarvon saavassa TSV:n Julkaisufoorumi-luokituksessa. Historian alalla korkeimmat JUFO-luokitukset on vakiintuneilla lehdillä, jotka ovat aiemmin ilmestyneet tai ilmestyvät yhä edelleen paperille painettuina. Kokonaan sähköisesti ja avoimesti ilmestyviä tiedelehtiä perustetaan koko ajan lisää, mutta niiden JUFO-luokitukset eivät ole kovin korkeita, vaikka ne edustaisivat kunnianhimoisen korkeaa tieteellistä tasoa. Korkeimmalle kolmostasolle arvioituja lehtiä yhdistää myös kieli: ne ovat lähes poikkeuksetta englanninkielisiä lukuun ottamatta ranskan- ja saksankielisiä historiantutkimukset klassikkojulkaisuja kuten *Annales: Histoire, Sciences sociales* tai *Historische Zeitschrift*. Ylipäänsä vain pieni osa Julkaisufoorumiin arvioiduista tiedelehdistä on muun kuin englanninkielisiä, vaikka ”johtavan tason” eli kakkostason historian alan lehdissä mukana on jo useita erikielisiä julkaisuja, joukossa *Historiallinen Aikakauskirja* ja *Historisk Tidskrift för Finland*. Kuten tiedeartikkelin muodon, ei JUFO-luokitustenkaan kannata antaa hallita liikaa ainakaan kaikkea julkaisemistaan. Lisäksi näihin luokituksiin voi vaikuttaa antamalla julkaisukanavia koskevia muutosehdotuksia suoraan TSV:lle.

Kirjoittamisen ja julkaisemisen voisikin ehkä nähdä erilaisten genrejen ja eri kielten positiivisena kokeilukenttänä, jolla historioitsijat voivat liikkua vapaasti. Vaikka moni pitänee useammalla eri kielellä kirjoittamista aikaa vievänä ja liian raskaana, voi uuden ja itselle vieraamman kielen tai tyylin kokeileminen olla hyvinkin palkitsevaa. Eri kielten rekisterit tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia kirjoittaa samasta aiheesta. Suomenkieliselle historioitsijalle voi olla luontevampaa ja helpompaa kirjoittaa ylhäisön elämästä renessanssiaikana kielellä, jonka sanastoon kuuluu hovielämän ja kohteliaisuuskuulttuurin kuvailu kuin vaikkapa suomeksi. Toisaalta hallinnon tai oikeuslaitoksen toiminnan kuvaaminen voi olla hyvinkin vaikeaa kielellä, joka ei tunne vastaavaa kulttuuria. Tämän vuoksi englannin sijaan voisi olla kiinnostavaa kokeilla kirjoittaa vaikkapa ruotsiksi tai saksaksi aiheista, joille on tärkeää kuvata selkeästi oikeuslaitoksen tai valtion rakenteita, ne kun ovat samat saksan, suomen ja ruotsin kielissä, toisin kuin englannissa, joka on

aivan toisenlaisen oikeusjärjestelmän ja hallinnon kieli. Tai kirjoittaa ranskaksi, englanniksi, espanjaksi tai italiaksi jo itsessään monikielisestä hovikulttuurista.

Julkaisujen määrien mittaamisesta tuskin pääsemme enää eroon, mutta moni asia ehtii muuttua niiden vuosikymmenien aikana, jolloin jokainen meistä tutkii, kirjoittaa ja julkaisee. Kirjoittamisen ilon ja kielenkäytön joustavuuden koettelemiseksi voisikin olla virkistävää silloin tällöin kokeilla kirjoittaa ja julkaista jollakin muulla kielellä kuin sillä, jolla on tottunein kirjoittamaan. Tieteellisen artikkelin kirjoittaminen ja julkaiseminen on oiva mahdollisuus tehdä kokeiluja kielellä ja muodolla. Ajatus yhdestä kielestä ja yhdestä identiteetistä yli muiden pätee harvoin historioitsijoihin. Kielitaitoisilla historiantutkijoilla voi olla monta kieltä ja monta identiteettiä, joista ammentaa myös tieteelliseen työhön.